

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ТРАНСПЛАНТАЦІЄЮ

DEVELOPMENT OF UKRAINE'S INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF ACTIVITIES RELATED TO TRANSPLANTATION

У статті досліджено розвиток міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією.

Враховуючи надану законодавцем характеристику міжнародного співробітництва у сфері охорони здоров'я запропоновано визначати міжнародне співробітництво України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, як виконання міжнародно-правових зобов'язань України за законодавчо закріпленими напрямками, що реалізуються визначеним колом суб'єктів через форми міжнародного співробітництва.

На підставі аналізу законодавчих актів виокремлено та охарактеризовано два етапи міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією. В межах напрямів міжнародного співробітництва України у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині, з урахуванням суб'єктів його здійснення, визначено форми міжнародного співробітництва, що реалізуються органами державного управління, а саме: доступ до реєстрів інформаційних систем, здійснення інформаційного обміну, забезпечення міжнародного обміну анатомічними матеріалами людини, координація виконання науково-дослідних та інвестиційних програм у сфері застосування трансплантації, сприяння та нагляд щодо обміну технологіями, медичною технікою та науковою інформацією та направлення громадян України для лікування за кордоном. Розкрито роль органів державного управління у реалізації форм міжнародного співробітництва у досліджуваній сфері.

З метою розвитку міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, запропоновано законодавче закріплення такого напрямку як надання медичних послуг із застосуванням трансплантації та такої форми як міжнародне партнерство. В межах вже визначених законодавцем напрямів міжнародного співробітництва запропонованими шляхами розвитку означено такі форми міжнародного співробітництва як: членство в міжнародних організаціях та укладання двосторонніх угод з іншими європейськими організаціями у сфері трансплантації. Як новий прояв реалізації двох вищеозначених форм міжнародного співробітництва в межах такого напрямку як обмін органами шляхом розподілу та взаємозаліку органів із використанням спеціалізованих реєстрів, пропонується можливість впровадження в Україні «програми кросовера».

Ключові слова: трансплантація; міжнародне співробітництво; форми міжнародного співробітництва; сфера діяльності, пов'язаної з трансплантацією в Україні.

The article examines the development of Ukraine's international cooperation in the field of activities related to transplantation.

Considering the characteristics of international cooperation in the field of health care provided by

the legislator (namely, membership in international organizations, the state's fulfillment of international legal obligations, which are implemented through certain forms of international cooperation), it is suggested to define the international cooperation of Ukraine in the field of activities related to transplantation as the fulfillment of international legal obligations of Ukraine according to the legally established directions, which are implemented by a defined circle of subjects through forms of international cooperation.

Based on the analysis of legislative acts, two stages of Ukraine's international cooperation in the field of activities related to transplantation have been distinguished and characterized: the first stage is the operation the Law of Ukraine "On Transplantation of organs and other anatomical materials to humans", the second stage is the operation of the Law of Ukraine "On the application of transplantation of anatomical materials to a person". Within the directions of Ukraine's international cooperation in the field of application of transplantation of anatomical materials to humans, with the consideration the subjects of its implementation, forms of international cooperation implemented by state administration bodies are defined, namely: access to registers of information systems, implementation of information exchange, provision of international exchange of anatomical human materials, coordination of execution of research and investment programs in the field of transplantation, assistance and supervision of the exchange of technologies, medical equipment and scientific information, and the direction of citizens of Ukraine for treatment abroad within the budget program 2301360 "Treatment of citizens of Ukraine abroad". The role of state administration bodies in the implementation of forms of international cooperation in the research field is revealed.

In order to develop Ukraine's international cooperation in the field of activities related to transplantation, it is proposed to legislate such a direction as the provision of medical services with the transplantation application (namely, the possibility of performing transplantation to citizens of other countries on the territory of Ukraine) and such a form as an international partnership. Within the limits of the field of international cooperation already defined by law, the following forms of international cooperation are defined: membership in international organizations (in particular, Eurotransplant) and conclusion of bilateral agreements with other European organizations in the field of transplantation. As a new manifestation of the implementation of the two above-mentioned forms of international cooperation within such a direction as the exchange of organs through the distribution and mutual accounting of organs using specialized registers, the possibility of implementing a "crossover program" in Ukraine is proposed.

Key words: the transplantation, the international cooperation, forms of international cooperation, the field of activities related to transplantation in Ukraine.

УДК 001.89

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2022.30.13>

Сич Л. І.

аспірантка кафедри публічної політики
Навчально-науковий інститут публічного
управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Прогрес такого методу лікування як трансплантація органів та тканин на рівні глобального суспільства повсякчасно стверджується у системі міжнародних відносин. Науково-технічний розвиток у сфері трансплантації сприяє виникненню нових технологій і робить такий метод лікування як трансплантація більш доступним та затребуваним. Впровадження новацій та забезпечення відповідності попиту на національному рівні можуть реалізуватися, в тому числі, шляхом міжнародного співробітництва, як через вже існуючі, так і нові напрями, форми та способи його реалізації.

Разом з тим, успішне впровадження державної політики України у сфері застосування трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з нею, частиною якої, серед іншого, визначається розвиток міжнародного співробітництва, вимагає комплексного наукового обґрунтування, яке б дозволило оцінювати відповідність чи невідповідність державної політики до можливостей її реалізації. Оскільки, означена сфера лише набуває наукового розвитку і лишається малодослідженою, зокрема, в аспекті міжнародних відносин, частиною такого комплексного дослідження може стати наукова розробка міжнародного співробітництва України у сфері діяльності пов'язаної з трансплантацією. Зокрема, уваги науковців потребують такі питання, наукова розробка яких дотепер не здійснювалась, а саме: визначення ролі та відповідності рівня залученості органів державного управління України у здійсненні міжнародного співробітництва, встановлення форм його реалізації та оцінка їх закріплення на законодавчому рівні (у тому числі, можливості врахування законодавцем таких форм, що є розвиненими в інших країнах), визначення переваг і недоліків за час розвитку міжнародного співробітництва України у сфері діяльності пов'язаної з трансплантацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Обумовлений світовими тенденціями прогрес такого методу лікування як трансплантація набуває різностороннього наукового обґрунтування та визначає, серед іншого, сферу діяльності, пов'язану з трансплантацією, як затребуваний предмет наукових досліджень. Окрім незмінної актуальності теми трансплантації у медичній науці, питання діяльності, пов'язаної з трансплантацією, набуло широкого дослідження в межах юридичної науки, а саме, в аспекті правового регулювання, зокрема, завдяки працям таких науковців, як С. Стеценко [1], О. Пелагеша [1] та інші.

Активного розвитку досліджувана сфера набуває і в межах науки державного управ-

ління. Зокрема, здійснено наукову розробку окремих аспектів державного управління та управлінської діяльності у сфері трансплантації чи діяльності, пов'язаної з нею, такими науковцями як Е. Комісаренко [2], А. Мусієнко [3], В. Шульга [4] та інші.

Разом з тим, комплексні дослідження сфери діяльності, пов'язаної з трансплантацією в Україні, в межах науки державного управління не здійснювались. Означена тематика лишається невичерпно дослідженою, відсутня, серед іншого, її наукова розробка у частині міжнародних відносин, зокрема, і питання міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, не досліджувалось вітчизняними науковцями. Відтак, основу його наукової розробки становлять нормативно-правові акти, що регулюють діяльність у досліджуваній сфері та визначають предмет статті.

Формулювання цілей статті. В межах даної статті пропонується визначити поняття міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, виділити і охарактеризувати етапи та напрями міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, окреслити форми міжнародного співробітництва, що реалізуються органами державного управління України в сучасних умовах, а також обґрунтувати доцільність законодавчого закріплення нових напрямів і визначених форм (включно і їх проявів) такого співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне співробітництво у сфері охорони здоров'я законодавець характеризує в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основи законодавства України про охорону здоров'я) [5] через статус України як учасника такого співробітництва, а саме, через членство в міжнародних організаціях, гарантію надання державою таким організаціям належних умов діяльності на території України та сприяння «розширенню і поглибленню участі України у заходах, що ними проводяться» [5]. Окрім того, Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають його здійснення шляхом виконання державою міжнародно-правових зобов'язань, які реалізуються через такі форми міжнародного співробітництва як: 1) участь у реалізації міжнародних програм; 2) обмін екологічною, медичною та реабілітаційною інформацією; 3) сприяння професійним та науковим контактам працівників, обміну методами і технологіями, експорту та імпорту медичного обладнання, лікарських препаратів, допоміжних засобів реабілітації,

інших товарів, необхідних для здоров'я, діяльності спільних підприємств у сфері охорони здоров'я; 4) організація спільної підготовки фахівців; 5) розвиток і підтримка інших форм міжнародного співробітництва, що не суперечать міжнародному праву і законодавству України. Варто зазначити, що законодавець, окрім держави, наділяє правом заклади охорони здоров'я, реабілітаційні заклади, уповноважені органи професійного самоврядування, громадяни та їх об'єднання самостійно укладати договори з іноземними юридичними і фізичними особами про будь-які форми співробітництва [5].

Виходячи з вищезазначеного, у широкому розумінні міжнародне співробітництво України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, – це виконання міжнародно-правових зобов'язань України за законодавчо закріпленими напрямками, що реалізуються визначеним колом суб'єктів через форми міжнародного співробітництва. Зокрема, до форм міжнародного співробітництва у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, на нашу думку, слід відносити і членство в міжнародних організаціях, і створення належних умов їх діяльності на території нашої держави, і розширення та поглиблення участі України у заходах, що ними проводяться.

Міжнародне співробітництво України як частина державної політики у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, втілюється через діяльність органів державної влади. Остання визначається і регулюється законами та іншими нормативно-правовими актами, які в свою чергу є джерелом для дослідження діяльності, пов'язаної з трансплантацією в Україні, що дозволяє нам за основу при визначенні етапів міжнародного співробітництва України у цій сфері взяти його законодавче регулювання. Відповідно, мова може йти про два етапи такого співробітництва: перший – етап дії Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» [6] (далі – Закон 1999 року), другий – етап дії Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» [7] (далі – Закон 2018 року).

У широкому розумінні початок міжнародного співробітництва у вищезазначеній сфері було покладено із здобуттям нашою країною незалежності. Однак, лише у 1999 році було прийнято перший на теренах незалежної України закон про трансплантацію. Закон 1999 року не містив ні терміну «міжнародне співробітництво», ні положень щодо визначення напрямів чи форм його здійснення. Однак він передбачав міждержавний обмін

гомотрансплантатами (анатомічними матеріалами людини, призначеними для трансплантації), а саме, Законом 1999 року встановлювалось надання «відповідним установам і організаціям інших країн, з якими Україна уклала міжнародні договори з питань трансплантації» [6] інформації щодо отриманого органу для трансплантації, у разі відсутності біологічно сумісного реципієнта на території України. А також, визначалось, що «органи, взяті у померлих осіб, а також кістковий мозок, взятий у живих донорів, можуть передаватися іншим країнам лише на умовах рівноцінного обміну в порядку, визначеному відповідними міжнародними договорами України» [6]. Разом з тим, Закон 1999 року встановлював вищість міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, над нормами національного законодавчого регулювання.

Окрім вищезазначеного, як форму міжнародного співробітництва, зокрема, у сфері трансплантації, на нашу думку, варто розглядати й направлення на лікування за кордон, що було передбачено Основами законодавства України про охорону здоров'я [5] і здійснювалось в межах бюджетної програми 2301360 «Лікування громадян України за кордоном». Окрім того до 2019 року таке направлення було для українців майже єдиною можливістю отримання медичної допомоги із застосуванням трансплантації за рахунок коштів державного бюджету [8].

Аналізуючи цей етап розвитку, відмітимо, що після здобуття незалежності відбувалось становлення України як незалежної держави в цілому. А, отже, кожна сфера діяльності держави, зокрема, і досліджувана, вимагали перегляду і оновлення державної політики, організаційної структури і нормативно-правового регулювання, що загалом було стримуючим фактором, але водночас, формувало передумови для подальшого розвитку міжнародного співробітництва у досліджуваній сфері.

Новий етап у розвитку трансплантації, а зокрема, і міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, розпочався з прийняттям у 2018 році нового закону про трансплантацію [7].

На наш погляд, відносно досліджуваної сфери Закон 2018 року містив такі ключові позиції. Перш за все, це – використання терміну «міжнародне співробітництво у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» та визначення його розвитку частиною державної політики. По-друге, це – визначення напрямів здійснення міжнародного співробітництва у сфері застосування

трансплантації анатомічних матеріалів людині, серед яких: 1) обмін органами шляхом розподілу та взаємозаліку органів із використанням спеціалізованих реєстрів; 2) отримання та надання гемопоетичних стовбурових клітин; 3) обмін знеособленою інформацією, що міститься у державних інформаційних системах трансплантації, відповідних недержавних інформаційних системах та реєстрах, інформаційних системах та реєстрах іноземних держав, юридичних осіб і міжнародних організацій; 4) виконання науково-дослідних та інвестиційних програм у сфері застосування трансплантації; 5) обмін технологіями, медичною технікою та науковою інформацією; 6) інші напрями, передбачені законодавством [7]. По-третє, це – визначення суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині, а саме: органи державної влади, уповноважені установи та заклади охорони здоров'я різних форм власності України та іноземних держав, а також міжнародні організації, неприбуткові організації та установи, інші юридичні особи, що провадять діяльність, пов'язану з трансплантацією анатомічних матеріалів людині [7]. По-четверте, це – рівні здійснення міжнародного співробітництва відповідно до суб'єктів його реалізації, а саме: 1) на рівні держави; 2) уповноважених установ та закладів охорони здоров'я; 3) міжнародних організацій; 4) неприбуткових організації та установ; 5) інших юридичних осіб, що провадять діяльність, пов'язану з трансплантацією анатомічних матеріалів людині [7].

Положення Закону 2018 року підкріплювались подальшим удосконаленням правового регулювання і організаційної структури сфери діяльності, пов'язаної з трансплантацією в Україні, що сприяло розвитку, в тому числі і міжнародного співробітництва у цій сфері. Зокрема, такими стали: можливість проведення трансплантації кінцівок в іноземних закладах охорони здоров'я «учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни ... у разі неможливості проведення такої трансплантації центрами трансплантації в Україні» [9]; співпраця у галузі медичної освіти з міжнародними партнерами для створення сучасних програм підготовки українських спеціалістів сфери трансплантації [10].

Визначені Законом 2018 року напрями міжнародного співробітництва України у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині обумовлюють форми міжнародного співробітництва, що реалізуються органами державного управління у досліджуваній сфері. До останніх слід від-

нести Кабінет Міністрів України та уповноважені центральні органи виконавчої влади, зокрема, Міністерство охорони здоров'я України – як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та Національну службу здоров'я України – як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення.

У межах такого напряму як обмін знеособленою інформацією, що міститься у державних інформаційних системах трансплантації, відповідних недержавних інформаційних системах та реєстрах, інформаційних системах та реєстрах іноземних держав, юридичних осіб і міжнародних організацій можна виокремити дві форми – *доступ до реєстрів інформаційних систем та здійснення інформаційного обміну*. Ці форми нерозривно пов'язані між собою, оскільки об'єктом їх реалізації є інформація, зокрема, її збереження, використання, а серед іншого, і її обмін. Окрім того, основою для реалізації цих форм є утворені відповідно до Закону 2018 року дві державні інформаційні системи трансплантації, визначені законодавцем як електронні автоматизовані інформаційно-телекомунікаційні системи, призначені, серед іншого, для збирання, зберігання, обробки, використання та поширення визначеної законом інформації про фізичну особу та іншої інформації, передбаченої законодавством, що зберігається на інформаційних ресурсах, зареєстрованих та розташованих в Україні. Відмінним призначенням першої з них – Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та тканин – є «здійснення автоматизованого об'єктивного і неупередженого розподілу анатомічних матеріалів людини, визначення пар донор-реципієнт» [7]. Друга ж – Державна інформаційна система трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин – серед іншого, призначена для «інформаційного забезпечення прийняття рішень з питань трансплантації анатомічних матеріалів людини у вигляді гемопоетичних стовбурових клітин» [7]. Забезпечення утворення та функціонування державних інформаційних систем трансплантації законодавцем покладається на Кабінет Міністрів України. Окрім того, Уряд уповноважується визначити діяльність вищезначених інформаційних систем шляхом затвердження положення про Єдину державну інформаційну систему трансплантації органів та тканин та положення про Державну інформаційну систему трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин, а також

визначати перелік реєстрів, що входять до їх складу, порядок і умови їх наповнення, функціонування, доступу до зазначених інформаційних систем [7]. Відповідно до Закону розпорядником державних інформаційних систем трансплантації є Міністерство охорони здоров'я України, яке забезпечує їх функціонування та адміністрування, покладаючи це завдання на Спеціалізовану державну установу «Український центр трансплант-координації» (далі – СДУ «УЦТК»). Остання є державним закладом охорони здоров'я, підзвітним і утвореним Міністерством охорони здоров'я України на виконання Закону 2018 року та розпорядження Кабінету Міністрів України [7; 11]. Відмітимо, що зазначена установа відіграє провідну роль щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сферах трансплантації та донорства крові, оскільки є «кінцевою ланкою» у його реалізації. Зокрема, метою діяльності СДУ «УЦТК», серед іншого, щодо реалізації вищезазначених форм міжнародного співробітництва є співпраця та обмін інформацією з іншими, у тому числі і закордонними установами, підприємствами та організаціями у сферах трансплантації анатомічних матеріалів людині та трансплант-координації [12].

Формою реалізації такого напрямку як обмін органами шляхом розподілу та взаємозаліку органів із використанням спеціалізованих реєстрів є *забезпечення міжнародного обміну анатомічними матеріалами людини*. Щодо її реалізації Закон уповноважує Кабінет Міністрів України затверджувати порядок перевезення анатомічних матеріалів людини, в тому числі, ввезення та вивезення таких матеріалів за межі території України [7; 13]. В свою чергу, Міністерство охорони здоров'я України законодавець зобов'язує затверджувати та здійснювати контроль за дотриманням вимог до: якості та безпечності анатомічних матеріалів людини; зберігання, підготовки до перевезення та перевезення вилучених анатомічних матеріалів людини; супровідних документів та маркування ємності для перевезення вилучених анатомічних матеріалів людини [7]. Крім того, зазначене відомство також контролює забезпечення міжнародного обміну анатомічними матеріалами людини, покладаючи це завдання на підзвітну йому СДУ «УЦТК» [12].

Наступні дві форми міжнародного співробітництва, об'єктом здійснення яких є переважно наукова складова досліджуваної сфери, здійснюються в межах таких напрямів як виконання науково-дослідних та інвестиційних програм у сфері застосування трансплантації та обмін технологіями, медичною технікою та науковою інформацією. Це, відповідно, – *координація*

виконання науково-дослідних та інвестиційних програм у сфері застосування трансплантації і сприяння та нагляд щодо обміну технологіями, медичною технікою та науковою інформацією. До реалізації цих форм залучено Міністерство охорони здоров'я України як уповноважений орган управління СДУ «УЦТК», зокрема, через контроль діяльності вищезазначеної державної установи у частині здійснення міжнародного співробітництва для виконання освітніх та інвестиційних програм і у частині обміну технологіями та науковою інформацією у вищезазначеній сфері [12]. Окрім того, законодавець уповноважує Кабінет Міністрів України забезпечувати розвиток і державну підтримку науково-технічних та інноваційних розробок у сфері надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією [7].

Як окрему форму міжнародного співробітництва, що реалізується в межах інших напрямів, передбачених законодавством, пропонуємо розглядати *направлення громадян України для лікування за кордоном в межах бюджетної програми 2301360 «Лікування громадян України за кордоном»*. Щодо реалізації цієї форми законодавець зобов'язує Уряд встановлювати Порядок направлення громадян України за кордон для лікування [5]. Останній затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення організації направлення громадян України для лікування за кордон» [14], якою, серед іншого, Уряд визначає перелік відомств, які беруть участь у забезпеченні направлення громадян України на лікування за кордон, та окреслює їх повноваження. Серед них – Міністерство охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, структурні підрозділи з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, на які покладається підготовка та подання до Міністерства охорони здоров'я України відповідного пакету документів. Останнє, в свою чергу, забезпечує утворення «групи експертів МОЗ» [14] відповідного профілю для підготовки висновку щодо направлення громадянина для лікування за кордон; затверджує персональний склад, чисельність та положення про «Комісію МОЗ» [14], яка приймає рішення про направлення до іноземних закладів охорони здоров'я. Крім того, Міністерство охорони здоров'я України: 1) затверджує: порядок обліку громадян, які отримали висновок з рекомендацією лікування за кордоном; 2) видає відповідний наказ після прийняття Комісією МОЗ рішення про направлення на лікування; 3) укладає письмові

домовленості (угоди, договори, меморандуми тощо) про співпрацю у сфері охорони здоров'я та забезпечення лікування громадян у іноземних закладах охорони здоров'я; 4) здійснює інші організаційні заходи, зокрема, забезпечує обмін медичною інформацією, погоджує прийняття на лікування, вирішує питання, щодо узгодження вартості лікування, умов оплати та повернення коштів, здійснює оплату лікування, тощо [14].

Відповідно до вищезазначеної постанови Кабінету Міністрів України у забезпеченні організації направлення громадян України для лікування за кордон також беруть участь й інші міністерства, а саме: Міністерство закордонних справ, яке зобов'язується сприяти у налагодженні співпраці з медичними закладами іноземних держав; Міністерство оборони та Міністерство внутрішніх справ, на які покладається реалізація заходів «до направлення громадян України з числа військовослужбовців, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України ... перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, для лікування за кордон» [14]. Разом з тим, Урядом встановлюється, що порядок надання таким військовослужбовцям медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації в іноземних закладах охорони здоров'я визначається законодавством держав, в яких вони перебувають на лікуванні.

Процес здійснення вищезазначених форм міжнародного співробітництва органів державного управління України у сфері трансплантації частково пов'язаний зі сферою державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення. У цій частині реалізацію перерахованих форм забезпечує Національна служба здоров'я України як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення [7].

Отже, визначені законодавцем напрями міжнародного співробітництва набувають відповідної реалізації через форми міжнародного співробітництва у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, що реалізуються відповідними органами державного управління. Однак, як напрями, так і форми у законодавстві України не є вичерпними, що разом із зростаючою затребуваністю у світі такого методу лікування як трансплантація, обумовлює перспективу подальшого розвитку і удосконалення міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, а отже, і появу нових напрямів і форм такого співробітництва.

Зокрема, мова іде про перехід України від замовника медичних послуг у сфері трансплантації до програм міжнародного партнерства, коли наша країна виступатиме рівноправним учасником процесу і буде як отримувати, так і надавати такі медичні послуги. Задля реалізації запропонованого, серед іншого, на нашу думку, варто розглядати законодавче закріплення: по-перше, такого напряму міжнародного співробітництва як надання медичних послуг із застосуванням трансплантації, а саме, можливість виконання трансплантації громадянам інших країн на території України; по-друге, такої нової форми міжнародного співробітництва як міжнародне партнерство, зокрема, і задля реалізації запропонованого напряму.

У межах визначених Законом 2018 року напрямів Україна може розвивати міжнародне співробітництво шляхом вступу до міжнародних спільнот у сфері трансплантації (членство в міжнародних організаціях як форма міжнародного співробітництва). Зокрема, однією з таких може бути міжнародна некомерційна організація Євротрансплант (оригінально – Eurotransplant), яка сприяє розподілу та транскордонному обміну донорських органів від померлих і виступає посередником між лікарнями та центрами трансплантації на користь пацієнтів, які потребують трансплантації органів у всіх державах-членах (Австрія, Бельгія, Хорватія, Німеччина, Угорщина, Люксембург, Нідерланди та Словенія) [15].

Окрім того, в межах визначених Законом 2018 року напрямів міжнародного співробітництва доцільним є використання такої форми як укладання двосторонніх угод між відповідними суб'єктами міжнародного співробітництва досліджуваної сфери й іншими європейськими організаціями, такими як: Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca (Латвія), Nationalinis Transplantacijos Biuras (Литва), Organizaciyn Nacional de Trasplantes (Іспанія) та інші [15].

Реалізація запропонованих форм не вимагає утворення спеціальних органів державного управління і може бути покладена на Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України та Національну службу здоров'я України.

Як окремий прояв реалізації двох вищезазначених форм міжнародного співробітництва (членство в міжнародних організаціях та укладання двосторонніх угод) в межах такого напрямку як обмін органами шляхом розподілу та взаємозаліку органів із використанням спеціалізованих реєстрів, пропонуємо розглядати можливість впровадження

в нашій державі «програми кросовера» (оригінально – “crossover program”). Вищезазначена програма розроблена для випадків «живого донорства», коли пара донор-реципієнт не збігається за сумісництвом (пряме донорство неможливе), і реалізується шляхом здійснення між двома і більше парами донор-реципієнт обміну реципієнтами та донорами задля досягнення необхідної для проведення трансплантації сумісності. Наразі «програма кросовера» є суто внутрішньою програмою в межах Євротранспланту, яка обмежується реалізацією в Нідерландах, Бельгії та Австрії, однак, дана організація висловлює зацікавленість у розвитку міжнародного співробітництва з іншими країнами, що мають відповідне законодавство [15].

Підсумовуючи, зазначимо, що з 2019 року наша країна досягла визначних результатів у розвитку трансплантації та діяльності, пов'язаної з нею. Щодо розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері, на сьогодні Україна значно наблизилась до вимог міжнародних спільнот, зокрема, за рахунок розвитку організаційної структури та удосконалення правового регулювання, серед іншого, завдяки законодавчо закріпленню напрямам та суб'єктам здійснення міжнародного співробітництва України у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині, а також існуючим формам міжнародного співробітництва, що реалізуються органами державного управління України.

Висновки. Міжнародне співробітництво України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, – це виконання міжнародно-правових зобов'язань України за законодавчо закріпленими напрямами, що реалізуються визначеним колом суб'єктів через форми міжнародного співробітництва.

Міжнародне співробітництво України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією пройшло два етапи, обумовлені відповідними законодавчими положеннями. Перший етап – період дії Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», який тривав з 16 липня 1999 року по 01 січня 2019 року. Незважаючи на визначені законом положення, міжнародне співробітництво у сфері трансплантації того часу мало переважно декларативний характер. Фактично єдиною формою його реалізації було направлення громадян України за кордон для отримання необхідної медичної допомоги із застосуванням трансплантації. Другий етап розпочався після прийняття 17 травня 2018 року Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» і триває дотепер. Він характеризується активними змінами, зокрема, удо-

сконаленням нормативно-правового регулювання та розвитком організаційної структури у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією в Україні. Як одну з його відмінних характеристик визначаємо форми міжнародного співробітництва, що реалізуються органами державного управління. Разом з тим, зазначимо, що у порівнянні з першим етапом, програма направлення на лікування за кордон поступово втрачає актуальність.

Сучасний стан світового розвитку методів лікування із застосуванням трансплантації і досягнення України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією визначають необхідність подальшого розвитку і удосконалення міжнародного співробітництва України у досліджуваній сфері, зокрема, через нові напрями і форми, серед яких: законодавче закріплення такого напрямку як надання медичних послуг із застосуванням трансплантації, а саме, можливість виконання трансплантації громадянам інших країн на території України та такої форми як міжнародне партнерство; реалізація в межах визначених Законом 2018 року напрямів міжнародного співробітництва таких форм як членство в міжнародних організаціях та укладання двосторонніх угод, зокрема, з іншими європейськими організаціями. Окремим проявом їх реалізації в межах такого напрямку як обмін органами шляхом розподілу та взаємозаліку органів із використанням спеціалізованих реєстрів, пропонується запровадження в Україні «програми кросовера».

Отже, подальша наукова розробка питання міжнародного співробітництва України у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією, в тому числі, вивчення зарубіжного досвіду та його впровадження на теренах нашої держави, дозволить посилити існуючі позиції та створить передумови для подальшого розвитку методів лікування із застосуванням трансплантації, разом з тим, сприятиме становленню України на міжнародній арені у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Медичне право України (правові засади трансплантації органів і тканин людини) : монографія / С. Г. Стеценко, О. Г. Пелагеша. К. : Атіка, 2013. 144 с.
2. Комисаренко Е. Е. Формування механізмів державного регулювання розвитком трансплантології в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Запоріжжя, 2010. 20 с.
3. Мусієнко А. В. Компаративний аналіз державного регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією у розвинутих країнах світу: досвід для України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2019. 23 с.
4. Шульга В. М. Державне регулювання у сфері трансплантації органів та інших анатомічних

матеріалів: поняття та сутність. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5. № 3–4. С. 26–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2017_5_3-4_5 (дата звернення: 03.07.2022).

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. Дата оновлення: 07.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 17.04.2022).

6. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині : Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XIV. Втрата чинності: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-14#top> (дата звернення: 05.07.2022).

7. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018р.№2427-VIII.Датаоновлення:07.01.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19> (дата звернення: 05.06.2022).

8. Лікування громадян України за кордоном коштом державного бюджету. Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна. Київ, 2020. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_zvit_likuvannia5.pdf (дата звернення: 17.02.2022).

9. Про внесення змін до Порядку перевезення анатомічних матеріалів людини в межах України, ввезення таких матеріалів на митну територію України та вивезення їх за межі митної території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1075. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.02.2022).

10. Україна співпрацюватиме з США та Ізраїлем у сфері трансплантації: у МОЗ розповіли деталі.

Інформаційно-аналітичний портал UA.NEWS. URL: <https://ua.news.ua/ukrayna-budet-sotrudnychat-s-shha-y-yzraylem-v-sfere-transplantatsyy-v-mynzdrave-rasskazaly-detaly/> (дата звернення: 17.02.2022).

11. Про утворення спеціалізованої державної установи «Український центр трансплант-координації» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 1154-2020-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1154-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2022).

12. Про затвердження Положення про спеціалізовану державну установу «Український центр трансплант-координації» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.2021 № 962 URL: <https://utcc.gov.ua/normatyvno-pravovi-dokumenty/> (дата звернення: 05.06.2022).

13. Про затвердження Порядку перевезення анатомічних матеріалів людини в межах України, ввезення таких матеріалів на митну територію України та вивезення їх за межі митної території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720-2020-%D0%BF#n8> (дата звернення: 05.06.2022).

14. Про забезпечення організації направлення громадян України для лікування за кордон : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1079. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-2017-%D0%BF#n15> (дата звернення: 05.06.2022).

15. Eurotransplant : official website. URL: <https://www.eurotransplant.org/> (дата звернення: 05.06.2022).